



Vakdidactisch onderzoek voor het schoolvak Nederlands

Het vakdidactisch onderzoek van het project Vakdidactiek Geesteswetenschappen maakt deel uit van het programma DUDOC-ALFA. De doelen van dit programma zijn:

- een impuls te geven aan het vakdidactisch onderzoek in de alfavakken met als doel de versterking van de vakdidactische component in de opleiding van universitair geschoolde leraren;
- een kwaliteitsverbetering van het onderwijs in de alfavakken binnen het voortgezet onderwijs;
- een bijdrage te leveren aan de vernieuwing van het onderwijs in de alfavakken;
- een bijdrage te leveren aan het aantrekkelijker maken van het leraarschap in de alfavakken;
- een versterking van de verbinding tussen de beroepspraktijk van docenten en die van wetenschappelijk onderzoekers;
- de realisatie van een community van vakdidactische onderzoekers binnen de alfavakken.

De Meesterschapsteams Nederlands streven naar de concretisering, didactische operationalisering en implementatie van het algemene doel 'bewuste geletterdheid'. Om deze reden stimuleren en ondersteunen zij onderzoek op dit gebied.

Bewuste geletterdheid (werkdefinitie)

Taalonderwijs is een vorm van bekwaamheidsonderwijs, waarin de leerling tijdens de schoolcarrière in een longitudinale ontwikkeling van opeenvolgende cycli vanuit een *onbewuste onbekwaamheid* via *bewuste onbekwaamheid* talige en literaire competenties ontwikkelt, om uiteindelijk te geraken tot een *bewuste bekwaamheid*. Van daaruit ontstaat nog tijdens de schoolcarrière door inslijping of routine een *onbewuste bekwaamheid*. Het eindniveau van de te verwerven bekwaamheden is afhankelijk van de eindtermen van het schooltype en andere formele voorschriften.

Bewuste geletterdheid is een bewuste bekwaamheid op het gebied van taal, communicatie en literatuur. De bewust geletterde leerling is taalvaardig en literair competent, en maakt daarbij gebruik van kennis van deze vaardigheden, en heeft inzicht in de eigen beheersing daarvan. Kennis van de structuur en de werking van taal, literatuur en communicatie in

context speelt daarbij een sleutelrol. Tot deze bewuste geletterdheid behoort ook een contextafhankelijke en (zelf)bewuste reflectieve attitude ten opzichte van (literaire) taal- en taalgebruiksnormen. Voor meer toelichting, zie het Manifest Nederlands op School.

Hierna volgen enkele onderzoeksthema's voor letterkunde en taalkunde/taalbeheersing. Onderzoek naar deze thema's kan zich bijvoorbeeld richten op de ontwikkeling van *bewuste kennis, bewuste vaardigheden, of bewuste oordelen of attitude*.

Onderzoeksthema's Taalkunde/Taalbeheersing

1. **Taal en effect:** onder dit thema valt onderzoek dat te maken heeft met de (o.a. retorische) middelen die al dan niet bewust kunnen worden ingezet om bepaalde effecten te bereiken. Het kan dan gaan om de bewuste of onbewuste formuleringskeuzes van de taalgebruiker om interpretaties van luisteraars of lezers in een bepaalde richting te sturen.
2. **Normativiteit en variatie:** dit thema omvat het gehele onderzoek naar taal als systeem en naar taalgebruik, in de maatschappelijke context van sociale normen en conventies, en vrijheidsgraden. Deze variatie kan zowel in regionale als historische zin begrepen worden, alsmede in een sociale of individuele interpretatie, inclusief de meertalige samenleving. Tevens gaat het hier om de normatieve fundering van taalvaardigheid.
3. **Tekst en begrip:** in dit thema staat de relatie tussen tekst en begrip centraal. Dit kan zowel vanuit de productieve als de receptieve kant onderzocht worden (inclusief ICT-gebruik), zodat schrijf- en leesvaardigheidsonderzoek hieronder geschaard kan worden.

Geïnteresseerden in deze thema's kunnen contact opnemen met: prof. dr. Peter-Arno Coppen (Radboud Universiteit), prof. dr. Kees de Glopper (Rijksuniversiteit Groningen), prof. dr. Ton van Haaften (Universiteit Leiden), prof. dr. Jaap van Marle (Open Universiteit), prof. dr. Nicoline van der Sijs (Radboud Universiteit/Meertens Instituut).

Onderzoeksthema's Letterkunde

4. De toekomst van de literaire klassieker in het onderwijs. Een onderzoek naar de didactische ontsluiting van klassieke teksten (met het oog op burgerschapsvorming en bewuste geletterdheid).
5. De website lezenvoordelijst.nl is het meest gebruikte leermiddel in het fictie- en literatuuronderwijs. Het wordt echter op heel verschillende manieren ingezet. Hoe en in welke mate draagt het gebruik van de website bij aan de leesbevordering en ontwikkeling van literaire competentie in het voortgezet onderwijs?
6. Het juiste boek en de juiste opdracht op het juiste moment. Een bewuste keuze van het boek en de wijze van verwerking dragen bij aan de ontwikkeling van literaire competentie. Hoe komt die keuze tot stand en hoe kan die keuze in de klassensituatie worden geoptimaliseerd bij leerlingen met verschillende interesses en leesniveaus in opeenvolgende leerjaren?

7. Nederlandse literatuur in interculturele klassen. Nederlandse literatuur refereert aan de Nederlandse cultuur. In interculturele klassen is het concept Nederland en Nederlandse cultuur minder homogeen, coherent en traditioneel dan het ooit was. Welke gevolgen heeft deze 'superdiversiteit' voor de literair-culturele socialisatie en ontwikkeling van literaire competentie van leerlingen?
8. Hoe verwerven leerlingen kennis en inzicht op het gebied van taal en literatuur? In welke mate draagt het zelf schrijven van verhalen en gedichten bij aan de ontwikkeling van literaire competentie en bewuste geletterdheid?
9. Het *Manifest Nederlands op school* (2016) pleit voor meer samenhang tussen en integratie van domeinen in het schoolvak Nederlands. Welke rol spelen de literaire genres hierin (literatuurstudie) en welke vorm leent zich bij uitstek voor het beoogde doel bewuste geletterdheid (ontwerpstudie)?

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met: dr. Theo Witte (Rijksuniversiteit Groningen), dr. Erwin Mantingh (Universiteit Utrecht), dr. Marjolein van Herten (Open Universiteit) en dr. Sander Bax (Universiteit van Tilburg)